

Реферат на тему: "Робінзон Крузо як втілення просвітительського ідеалу "природної людини". Курсова робота"

Данієль Дефо

КУРСОВА РОБОТА

з зарубіжної літератури

Робінзон Крузо як втілення просвітительського ідеалу
"природної людини"

ЗМІСТ

1. Вступ

2. Основна частина

2.1. Розділ I. Життя та творчість Дефо

2.2. Розділ II. Робінзон Крузо — "природна людина епохи Просвітництва"

3. Висновок

4. Список використаної літератури

ВСТУП

Основоположником європейського реалістичного роману нового часу вважається Данієль Дефо. Творчість Дефо являє собою цілу епоху в розвитку англійської прози, вона підготувала і соціальний реалістичний роман XIX століття.

Дефо є зачинателем таких різновидів жанру роману, як роман пригодницький, біографічний, роман-виховання, психологічний, історичний, роман-подорож. Звичайно, в його доробку ці романи не досить розгорнуті, проти саме Дефо намітив важливі лінії в розвитку жанру роману.

В своїй концепції людини Дефо виходить із просвітницького уявлення про її добру природу, яка знаходиться під дією навколишньої сфери і життєвих обставин.

Літературну діяльність Дефо розпочав в 1697р., коли вийшов його перший памфлет "Опыт о проектах" Близько 500 творів написав письменник. Проте, мабуть, немає людини не знайомої з "Робінзоном Крузо", одним з кращих творів світової літератури.

"Робінзон" остається вечной книгой и потому, что в центре его стоит проблема общечеловеческая — решать ее приходится каждому, во все времена в любом возрасте" [17, 45]

Данієль Дефо стверджував, що історія ця нібито написана самим Робінзоном Крузо, для того, щоб віддати належне мудрості Провидіння. Нема підстав сумніватися в щирості Дефо, який визначив таким чином головну мету свого творіння. Але об'єктивне звучання творів, тим більше — в подальші епохи, далеко не завжди збігається з об'єктивними намірами й деклараціями авторів. Насправді автор "Робінзона Крузо" віддавав належне розуму, волі й працьовитості людини, яка перемагає в нелегкій

боротьбі з відчаєм і зневірою.

"История жизни Робинзона на необитаемом острове — это гимн созидательному труду человека, по мужеству, воле, изобретательности. В этом — непреходящие, глубоко-воспитательное значение книги" [6, 414].

В континентальній Європі Дефо швидко здобув широку популярність, а його роман породив величезну кількість "робінзонад". У різних країнах Європи з'явилися книжки з однотипним словосполученням у назвах: "німецький робінзон", "шотландський робінзон", "французький робінзон" тощо. Великою популярністю, наприклад, користувалася і виходила в перекладі багатьма мовами книжка Пітера Лонгвіля "Пустельник, або неповторні й дивовижні пригоди пана Філіпа Квола, англійця", яка належала до того ж розряду званих "уявних мандрів". Різний вік судився цим книжкам, але жодна з них за ідейно-художньою значимістю не могла стати в рівень із першозразком. "Недаром Робинзон Крузо оказался единственным из героев, созданной английской литературой эпохи Просвещения, чье имя вошло в века как имя нарицательное, единственным, кто вошел в память читателей стольких поколений как типичный образ огромной емкости и значимости" [13, 48].

Життєстверджуючий пафос роману Дефо виявився співзвучним не тільки читачам епохи Просвітництва. Історія сприйняття цієї чудової книжки в нашому сторіччі не лише показова. Давно забуті численні наслідування "Робінзонів Крузо", невдалі пародії на нього. А книжка й досі цікавить читача, наснажуючи його життєвою активністю, наполегливістю й любов'ю до праці. Навіть у такі для світу час, коли, здавалося б, нелегко було вистояти перед натиском страху і відчаю, "Робінзон Крузо" був серед таких гуманістичних у своїй основі книжок, які змушували людство повірити у себе, у власні сили, в непереможність здорового глузду.

Дефо написав "историю самоутверждения человека в природе, в обществе. Всюду он прославлял мужество и стойкость личности. Общество также враждебно к личности, как и природе. Чтобы, выжить, нужно бороться, и слава победителю, слава сильному!" [3, 295].

Давно переступивши через усі національні й державні кордони, перший і найкращий роман Дефо витримав найважче для творів мистецтва випробування — випробування часом.

Творчість Дефо цікавила багатьох дослідників ХХ ст., серед яких — Анікст О., Артаманов С., Родзевич С., Елічтратова А., Урною М., Соколянський М., Корнілова Е.

Метою нашої курсової роботи є розкриття образу Робінзона Крузо як "природної людини" просвітительського ідеалу.

А завдання наше — це вивчати життя та творчість письменника, визначити його місце в історії світової літератури; проаналізувати роман "Робінзон Крузо", виявити риси характеру головного героя, його світогляд як "природної людини" епохи Просвітництва.

Наша курсова робота складається із вступу, висновків, списку використаної літератури та основної частини, що складається із двох розділів.

Розділ І. Життя та творчість Дефо.

1719 рік став помітною віхою в історії англійської літератури. Того року вийшов друком славетний "Робінзон Крузо" — перший великий англійський роман, який справив значний вплив на подальший розвиток усієї європейської прози.

"Робінзон" з'явився на світ, коли його творцеві було майже шістдесят років. Що правда, літературне ім'я досить гучне — він уже мав, але який же не простий був його шлях до написання свого безсмертного творіння! Непростий, як і вся його літературна кар'єра, як і все його життя.

Народився Даніель Дефо у вересні або у жовтні (точна дата невідома) 1660 року, в родині лондонського фабриканта свічок Джеймса Фо ("милословно" частку "де" додав до свого прізвища уже сам письменник). За два роки до народження Даніеля помер Кромвель, повновладний диктатор, голова буржуазного уряду, що встановився в Англії після страти короля

Карла І. Англійська буржуазія вийшла переможною в боротьбі проти абсолютизму Стюартів завдяки підтримці широких народних мас. Але, коли народ насмілювався нагадати про це і вимагав певних прав для себе, передусім права на землю, — Кромвель жорстко придушив повстання бідноти. В 1658 році реакційному дворянству вдається реставрувати династію Стюартів в особі Карла II, на роки королювання якого припадає дитинство, юнацтво Дефо.

Даніель Дефо виріс в атмосфері напруженої парламентської боротьби буржуазії за збільшення своїх політичних прав і можливостей необмеженого збагачення. До багатства прагнув і містер Джеймс Фо, як і пізніше сам Даніель. М'ясна торгівля що була вигідною, ніж виробництво свічок сприяла зміцненню добробуту родини Дефо. Майбутній автор "Робінзона Крузо" виховується під доглядом пуританського пастора Еннеслі, але має досить вільного часу щоб додивлятися до буржуазного життя торговельних кварталів Лондона, блукати таємничими провулками, захоплюватися народними виставами на майданах і слухати на березі Темзи оповідання матросів про фантастичні пригоди в далеких тропічних морях.

В богословській школі містера Чарльза Мортана Дефо здобув достатню, як на той час освіту, але не виправдав надій свого батька, не став поважним пастором. Не на церковній кафедрі бачимо ми двадцяти літнього Дефо в 1680 році, а серед мандрівних купців, посередників між імпортерами і комерсантами сіті. В наступні роки Дефо відвідав Португалію, Іспанію, Італію і Нідерланди. Проте Дефо людина ділова, захоплена не красою природи, моря, а своїми комерційними справами. "Дефо сполучає ділову, комерсантську ініціативність з тією природною схильністю до бродяжництва, про яку говорить шести десяти однолітній Робінзон своїй дружині, підкреслюючи, що це пристрасть, бо він людина багата і більшого збагачення уже не прагне" [7, 7-8].

Дух бродяжництва в молодому Дефо органічно в'яжеться з пафосом розмаху морської колоніальної торгівлі Англії, і лише в старості до цієї "романтики" буржуазного розвитку приєднуються відтінки певного розчарування Дефо в напруженні багаторічній діяльності "шукача щастя" і мрія про "природне життя",

позбавленого суперечностей цивілізованого суспільства.

В 1683 році Дефо одружився з Мері Тефлі, посаг якої в 3700 фунтів дав можливість молодому комерсанту взятися до широкої реалізації своїх сміливих торговельних планів. Удачливого і процвітаючого комерсанта з нього не вийшло; зазнав він і дрібних поразок і великого банкрутства.

В 1690 роки невдалий комерсант знайшов для себе нове поле діяльності — літературне. Серед ранніх спроб пера Дефо-публіциста найчастіше згадують його "Нарис проектів" (1697), написаний людиною, яка серйозно замислилась над розвитком національної економіки. В 1701 році він пише віршований памфлет "Чистокровний англієць", спрямований проти аристократичної опозиції. Дефо в'їдливо висміяв безглуздість самих силкувань розмірковувати про "чистоту крові" англіїців — нації, що виникла внаслідок неодноразового змішування різних етнічних груп.

Після смерті Вільяма III і вступу на престол королеви Анни настав час сурових утисків пуритан-дисидентів. У кінці 1702 року було видано анонімний саркастичний памфлет "Як найшвидше розправитись з дисентерами", що гостро викривав нову політику щодо інакочислюючих. Авторство Дефо неважко було встановити, і в лютому 1703 року панфлентиста заарештували і вкинули до Ньюгейтської в'язниці, де він з невеликою перервою пробував майже два роки. Крім того, в літку 1703 року він тричі стояв біля ганебного стовпа однак громадянська страта мужнього і дотепного захисника дисентерів перетворилась на його тріумф. Пам'ятником цих подій став його славетний памфлет — "Гімн ганебному стовпу" (1703 рік), написаний у в'язниці.

Від публікації "Нарису проектів" до появи панфлета "Гімн ганебному стовпу" минуло всього шість років, проте за цей час відбулося становлення Дефо-літератора. Уже в ранній публіцистиці проявилися ті моменти світогляду Дефо, які живили і наступні, зрілі твори письменника. Це, насамперед, "послідовний демократизм, велика віра у сили здорового розуму, і — як наслідок не сприйняття багатьох соціальних та релігійних забобонів". [9, 6].

1704 рік Дефо починає випускати щотижневу газету "Огляд", пишучи для неї переважну частину матеріалів. Це видання, яке стало надзвичайно популярним не тільки в Лондоні, а й у всій країні проіснувало до 1713 року, безперечно вплинувши на формування англійської ранньопросвітницької періодики. Під час роботи над "Оглядом" і в наступні роки Дефо пише також багато різних за жанром творів, включаючи памфлети, трактати і есе, псевдо мемуари, життєписи відомих злочинців, дорожні нотатки і навіть історичні праці.

До форми вигаданих мемуарів і щоденників Дефо звертався і в 1720 роки, коли був уже автором "Робінзона Крузо". За приклад може правити відомий і популярний досі в різних країнах "Щоденник чумного року" (1722 рік), в якому розповідається про події епідемії чуми в Лондоні 1664-1665 рр. Написані роком раніше "Записки кавалера" переносять читача до ще більше раннього періоду — до часів Тридцятилітньої війни і початку англійської буржуазної революції. Щодо жанру ця книжка швидше може бути охарактеризована як авантюрний роман і поставлений в один ряд з такими творами

письменника, як "Капітан Сінглтон" (1720 рік) та "Історія полковника Жака" (1722 рік).

Особливе місце серед романів Дефо, створених у 1720 роки, посідають дві книжки "Момль Флендерс" (1722 рік) і "Роксана" (1724 рік). У цих творах головні персонажі потрапляють не досвіту історичної чи географічної екзотики, а в хитрозплетення соціальних і психологічних відносин сучасного життя.

Крім романів, Дефо встигає писати твори педагогічно-релігійного, політично-економічного і географічного характеру, як "Виховання корів", "План англійської торгівлі", в "Подорож по Великобританії" та інші. За рік до смерті грізний привид тюрми знов виникає перед старим Дефо в зв'язку з його заборгованістю. Дефо, рятуючись від небезпеки, можливо, перебільшуючи її, проживає деякий час у Лондонських закутках. На початку 1731 року він оселяється в бідняцькому районі Кріпелгет, де народився не наслідуючись жити ні в одному з трьох своїх власних будинків поблизу Кріпелгета. 26 квітня 1731 року Даніель Дефо спокійно помер.

Дефо був одним з основоположників побутово-реалістичного роману в Англії. Автор багатьох романів, Дефо створенням самого лише "Робінзона Крузо" посів місце в світовій літературі поруч з Рабе, Сервантесом, Свіфтом. І сьогодні його твори є популярними в багатьох країнах.

Розділ II Робінзон Крузо — "природна людина епохи Просвітництва".

Мабуть, немає людини не знайомої з "Робінзоном Крузо", одним з кращих творів світової літератури, автором якого є видатний представник англійського реалізму першої половини XVIII століття Даніель Дефо.

Оповідання про своє незвичайне життя і дивовижні пригоди Робінзон Крузо закінчує, проживши сімдесят два роки. Тільки тоді він вирішив не втомлювати себе подорожами, навчившись цінити самотність і щастя кінчити дні свої в спокої. Не молодий був і автор роману, що його твір став у скарбниці світової літератури одною з найулюбленіших книг і молоді, і дорослих. Дефо пішло вже на шістдесятій рік, коли в затишку села Сток-Ньюїнгтон, поблизу Лондона, він почав писати свій перший роман під докладною назвою: "Життя й незвичайні та дивовижні пригоди Робінзона Крузо, моряка з Йорка, що прожив двадцять вісім років у цілковитій самотності на безлюдному острові біля американського узбережжя, недалеко від гирла великої річки Оріноко, опинившись на березі після аварії корабля, під час якої загинув увесь екіпаж, крім нього, з додатком розповіді про не менш дивовижний спосіб, яким його кінець кінцем визволили пірати. Писано ним самим" (7, 25) А втім, містифікаторський характер останньої фрази розгадується дуже скоро.

Шлях свій до читача роман знайшов відразу. Через два тижні після його виходу з'явилося друге видання, на початку червня — третє, а через два місяці — четверте. Подібної популярності не знала тоді в Англії жодна інша книжка. В чому ж причина такого грандіозного успіху? В незвичайності долі головного героя? Можливо, але не тільки в тому?

На думку зобразити життя людини, що потрапила на безлюдний острів, письменника наштотхнув реальний випадок. В жовтні 1704 року шотландець

Александр Селкірк, штурман одного з британських кораблів, був за непокору капітанові висаджений на безлюдний острів архіпелагу Хуан — Фернандес за 350 миль від чилійського порту Вальпарайсо. Через чотири роки й чотири місяці підібрало його інше англійське судно з напівпіратської флотилії капітана Вудза Роджерса. Сам Роджерс видав 1712 року книжку дорожніх нотаток, в якій присвятив кілька сторінок Селкірку. Нема підстав твердити, що Олександр Селкірк став прототипом Робінзона Крузо: надто вже велика дистанція між реальним моряком і вигаданим характером; але це історія, яка стала відома Дефо, безперечно, дала поштовх до створення славетного роману.

Взагалі в тогочасній Англії був великий інтерес до книжок, де розповідалось про різноманітні морські мандри та пригоди. Читачів, певна річ, приваблювали описи невідомих земель, екзотичних народів та звичаїв, але не менш цікавим був для них авантурний аспект таких розповідей. Дефо врахував популярність подібної літератури і зовсім не випадково надав життєпису Робінзона Крузо де в чому пригодницький характер.

Називаючи пригоди свого героя "незвичайними та дивовижними", письменник аж ніяк не перебільшував. Навіть самий перелік фактів з біографії Робінзона Крузо здатний справити сильне враження, а тим більше — докладна розповідь. Виходець з пуританської буржуазної родини всупереч волі батька, який мріяв бачити сина юристом, пускається в море, потім стає купцем — мореплавцем, на два роки потрапляє в неволю до маврів, з ризиком для життя тікає з рабства, чотири роки володіє цукровою плантацією в Бразилії, вирушає в Гвінею по чорних рабів і, нарешті, внаслідок корабельної аварії в океані потрапляє на безлюдний острів, де живе двадцять вісім років, два місяці і дев'ятнадцять днів.

Розповідь у книзі ведеться від першої особи і спершу нагадує спогади: "Я народився 1632 року в порядній сім'ї..."(9,16) — такими словами відкривається роман, і мемуарна форма оповіді триває аж до того моменту в розвитку фабули, коли герої після корабельної аварії опиняється на безлюдному острові. Далі починається "Щоденник" Робінзона Крузо, який він веде, живучи на острові, а потім знову йдуть спогади.

Вибір такої розповідної манери — мемуарної й щоденникової був зумовлений не тільки особистим досвідом та літературно-стильовими уподобаннями белетриста. Це манера якнайшвидше відповідала "новій історично — культурній добі з власним для неї приматом раціоналістичного начала в мистецтві" (9,9).

В житті Робінзона нічого не відбувається за помахом чарівної палички чи за волю божественних сил. Цілком реальні обставини обумовлюють його пригоди й поневіряння аж поки він потрапляє на острів, а далі... Далі господарем своєї власної долі стає він сам і тільки він сам.

"Робінзон Крузо" — не только достоверное описание жизни частного лица, но и произведение большой художественной значимости, глубоких обобщений. Писатель, по существу, создал новый жанр романа в английской литературе. Этот жанр был оригинальным сплавом приключенческого романа с социальным и философским"(14,

Робінзон на своєму острові начебто повторює основні стадії культурного розвитку людства, виступаючи в ролі мисливця, скот овода, землероба, але він — не людина первісних людських колективів, що пройшли крізь ці стадії, а справжній англієць XVIII ст., якого Дефо озброює знаряддями сучасної йому техніки і світоглядом англійської буржуазії епохи її переходу на стадію своєї дозрілості. "Робінзон дуже цивілізована "природна людина" з годинником і гробухом, дуже далека від пізньої романтичної поетизації первісної людини.

Робінзону іноді здається, що він знайшов на острові справжню душевну гармонію, але певне критичне ставлення до суспільства, від якого він випадково відірвався, не заважає йому сумувати за ним. У Робінзона досить розвинуте почуття власника, і навіть екзотична, прекрасна природа острова притягує його насамперед тому, що він відчуває себе її володарем. "Я спустився в цю чарівну долину і з якоюсь таємною втіхою... подумав, що все це моє: я цар і господар цієї землі; мої права на неї безперечні, і, коли б я міг перемістити її, вона стала б такою ж безумовною власністю мого роду, як маєток англійського лорда" (9, 92)

Ці мрії вже виходять за межі мрій Робінзона на початку роману про скромне снування, де він бажає уникнути злиднів, страждань, тяжкої праці нижнього класу, так і пихи, заздросів вищого класу людства.

В передбачуваному і практичному Робінзоні ми бачимо в ньому і простодушного філософа. "Непотрібний мотлох! — говорить Робінзон, коли побачив гроші, що залишилися в каюті затонутого корабля. — навіщо ти мені тепер? Ти й того не вартий, щоб підняти тебе з землі. Всю цю купу золота я ладен віддати за будь — який із цих ножів. Мені нема що з того робити; тож залишайся там, де лежиш, і йди на дно морське, як створіння, чие життя не варто рятувати!" однак, трохи поміркувавши, я вирішив узяти гроші з собою..."(9, 59)

В таких епізодах перед нами змальовується образ Робінзона — "буржуа авантюрного пери ода накоплення капітала"(2,72). І в цьому, і в інших випадках Робінзон діє як людина свого часу, і заслуга Дефо полягала в тому, що він точно виписав життєво активний характер, породжений і зумовлений цілком певною історичною добою. "Образ Робінзона — не біографія автора или матроса Селькирка и не художественная иллюстрация история человеческого общества, так как центральный герой выражает идеи, психологию и эмоции современников Дефо. Это конкретный и в то же время художественный образ" (14, 73).

"...Інерція буржуазного мислення виявляється до абсурдного сильною..."

(9,11), і тому він забирає гроші.

Розповідаючи про двадцять вісім років, які провів Робінзон на острові, Дефо вперше в літературі розгорнув тему праці. Саме праця допомогла Робінзону залишитися людиною. Залишившись на одинці з природою герой Дефо завзято працює над виготовленням предметів домашнього вжитку. Тут розповідається як він будував свою першу будівлю, обставляв своє житло, приручав диких кіз, обробляв поле, ліпив

горшки, пік хліб, будував лодки і багато ще дечого, що потрібне було для життя на безлюдному острові.

У Робінзона були деякі інструменти і значно полегшувало труднощі, з якими він стикався. Проте у нього не було навиків, необхідних для виготовлення тих чи інших предметів, тому праця для нього була важкою і досить повільно виконувалась. Він витратив сорок два дні для того, щоб виготовити дошку для палички. Ось як він описує виготовлення дошки: "Я зробив так: вибрав величезне дерево, бо мені була потрібна довга дошка. Три дні я рубав це дерево і два дні обтинав на ньому гілля, щоб мати колоду. Не знаю навіть, скільки часу я обтесував та обстругував її з обох боків, коли її вага не поменшала на стільки, що її можна було зрушити з місця. Тоді я начисто обтесав один бік на всю довжину колоди; потім перевернув її цим боком униз і почав обтісувати таким чином і другий, аж поки вийшла рівна й гладенька дошка, приблизно три дюйми завдовжки. Читач зрозуміє, як тяжко працював я над цією дошкою. Але впертість і праця допомогли мені закінчити цю роботу, як і багато інших" (9, 103).

"Самая замечательная черта Робинзона — его врожденное и неутомительное трудолюбие. Труд составляет для него первейшую жизненную необходимость"(2,77).

Цікавою для нас є розповідь про те, як Робінзон зумів добути хліб. Також в романі розповідається і про те, як він здобував велику лодку, як він шив собі одяг, і навіть зробив собі зонтик.

"каменщик, землекоп, плотник, столяр, судостроитель, гончар, пахарь, мукалол, хлебопек, портной, виноградарь, животновод, охотник, рыболов — вот далеко не полный перечень профессий и ремесел, которым овладел Робинзон" (2, 80).

Розповіді про різні роботи, які виконував Робінзон — це "подлинный гимн человеческому труду и умению" (2,80).

Привертаючи увагу читача до внутрішнього світу свого героя, Дефо наділяє його й прикметами ранньопросвітницької свідомості. Справді, живучи на острові, Робінзон мобілізує все своє знання про природу, вивчає не лише ремесла, а й закономірності кліматичних змін, перебіг пір року тощо. Чи не понад усе цінує він результати діяльності людського розуму. "... Тут маю зауважити, — ділиться своїми роздумами Робінзон, — що розум є основа й джерело математики, а тому, визначаючи й вимірюючи розумом речі і складаючи собі про них правильні уявлення, кожен з часом може навчитися першого — ліпшого ремесла..." (9, 67)

Долаючи труднощі, які виникають на кожному кроці, Робінзон поповнює свої знання про довколишній світ, глибоко усвідомлює значення праці в житті людини.

Хоч це може здатися й парадоксальним, але якраз самотнє життя вчить Робінзона цінувати людське спілкування, радощів якого він був позбавлений багато років. Страшна туга й жагуче бажання охопило його, коли він побачив корабель. З його уст безперестанно вихоплювалися слова: "Ах, коли б хоч двоє чи троє! Ні, хоч би один із них врятувався і приплив до мене! Тоді б у мене був товариш, була б жива людина, з якою можна було б поговорити". Ні разу за своє довгочасне відлюдне життя я не прагнув так пекуче людського товариства, і не разу я не почував себе так гірко без

нього" (9, 159).

Правда, він не на жарт лякається, побачивши на шістнадцятому році самоти людський слід, а на двадцять третьому році — живих дикунів — людодів. Але водночас, як бачимо, він сумує за людиною співрозмовником, людиною — другом. Цей сум певною мірою знаходить вихід у його ставленні до П'ятниці: визволений дикун стає не тільки слугою, а й учнем та другом Робінзона.

Взагалі моральний аспект життєвої історії Робінзона Крузо не менш важливий і цікавий, ніж економічний; більш того — обидва ці аспекти тісно взаємопов'язані, невіддільні один від одного. Духовне життя Крузо на острові, звичайно ж, аж ніяк не зводиться до молитов та читання Біблії — єдиної книжки, яку є в нього. Ясна річ, герой Дефо змальований як людина свого часу і звертання в думках до всевишнього для нього цілком природне. Молитва для нього своєрідна діяльність — відпочинок від роботи. Сам Робінзон визнає, що довгий час його думка "не знала бога", що вперше він звернувся до нього під час бурі, а вдруге — опинившись на острові. Цій другій молитві він дає дуже реалістичне тлумачення, характеризуючи свій екстаз, як звичайну тваринну радість істоти, врятованої від смерті: "...Религиозность Робинзона и его автора таится очень здоровое, стихийно — материалистическое восприятие мира, а порой и насмешливое отношение к религии" (15, 33)

"Біблія для Робінзона — своєрідний додаток до його "гросбуха" з обліком щоденної праці" (7, 18). Робінзон не покладається пасивно на мудрість творця, а записує як кредитор і боржник, за його власним висловом, на одній половині сторінки свого щоденника все, що вважає за зло в своєму житті, а на другій — усе, що вважає за добро. Під "злом" він записує: "Мене закинуло на жакхливий, безлюдний острів, і я не маю ніякої надії на порятунок... Мені не має з ким поговорити й розрадити себе" (9, 66).

А добро це — "... як живий, я не потонув, як усі мої товариші." Але я не вмер з голоду й не загинув у цьому пустельному місці, де людині не має з чого жити... Але я живу в жаркому кліматі, де я навряд чи носив би одяг, коли б і мав його...(9, 66).

Баланс доводить перевагу добра, і лише тоді, після цієї бухгалтерської ревізії своєї долі, Робінзон переконується в залежності від світового планування творця.

Проте ці елементи вільнодумства в світогляді Робінзона, як і елементи критичного сприйняття капіталістичної діяльності, що народжувалась, усвідомлення її разючих суперечностей, не порушують цільності загального пуритансько-буржуазного світогляду героя роману і свідчать лише про певну складність образу Робінзона.

Важливо відзначити, що в жорстокій боротьбі із стихіями Робінзон не втрачає поняття про совість, співчуття, людяність. Останнє виявилось і в ставленні до П'ятниці та його батька, до визволеного іспанцями, в активному неприйнятті дикунського насилля, в діях і навіть у роздумах героя. Так, готуючись до оборони від можливого нападу дикунів, він, добре розміркувавши, доходить висновку, що дикуни — теж люди і що вони "не більші вбивці, ніж ті християни, які вбивають полонених на війні або — як іще частіше буває — нищать мечем цілі армії, нічого не милуючи, навіть тих, хто склав

зброю і здався." (9, 146)

Варто зауважити, що Дефо як автор роману "Робінзон Крузо" має зв'язок з просвітницьким "романом виховання". Образ Робінзона Крузо значно змінюється протягом його історії. Легковажний і примхливий хлопець, — яким він є на початку роману, — стає під впливом життєвих обставин мудрою і серйозною людиною.

Саме "роман виховання" цинив в "Робінзоні Крузо" Жан-Жак Руссо, який називав книгу Дефо вдалим трактатом про природне виховання.

Робінзон втілює просвітницькі уявлення про "природну людину" у його взаємодіях з природою. Однак Робінзон — це не тільки людина "взагалі", яка діє відповідно через свою "природу" і розум; "Робинзон — это вполне типичный буржуа, сложившийся под влиянием определенных общественных отношений" (1, 126). І якщо кращі риси характеру Робінзона — людини змогли виявити себе далеко від суспільства, в обставинах безлюдного острова, то все ж таки вони не змогли поглинути в ньому справжнього буржуа. В цьому ми бачимо його ділову винахідливість і здоровий смисл. Його релігійність і побожність переплітаються з практичністю комерсанта. Будь — яке діло він розпочинає з молитви, як справжній пуританець, він не розлучається з Біблією, але разом з тим він "мелочно расчетлив и во всем руководствуется прежде всего интересами выгоды" (1, 126).

Характер Робінзона розкривається в його спілкуванні з П'ятницею. В молодому дикуні, якого він спас від смерті, Робінзон перш за все хоче бачити в ньому раба. Не випадково перше слово, якого він його вчить, — це "господар". Робінзону потрібен слухняний і смиренний слуга і його радує покірність і услужливість П'ятниці. Робінзон зрозумів, що П'ятниця має кмітливий розум і добре серце. Як справжній пуританець Крузо намагається привернути П'ятницю до релігії. Однак казусні питання, який задає слуга, частот приводять Робінзона в Тупий кут.

"На протяжении всей "Жизни Робинзона Крузо" можно проследить борьбу между традиционным пуританизмом, уповающим на благодать божественного промысла, и трезвым, реалистическим — разумным отношением к миру, характерным для века буржуазного Просвещения"(12, 343).

"...Весь роман Дефо проникнут просветительскими идеями — прославлением разума, оптимизмом и проповедью труда; Дефо разделил многие просветительские шлюзки, предвосхитив в известной мере позднейшую идею "естественного человека", и осветил вместе с тем по-своему, со своеобразным пуританским стащизисом, исторически прогрессивные стороны созидания буржуазного общества." (8,18).

У кінці приховане живе й алегоричне начало. Історія Робінзона Крузо з усіма її перипетіями може бути сприйнята як розгорнута, обросла багатьма подробицями притча про Людину, про її зіткнення з природою, про її боротьбу за життя, про фізичну, інтелектуальну й моральну стійкість.

Вибраний прозаїком метод сухої мемуарно — щоденникової розповіді виявився напрочуд вдалою формою для втілення сміливого художнього домислу. Як з'ясували пізніші коментатори, романіст міг допускати дрібні неточності в географії й зоографії,

але в головному — в зображенні реального характеру людини, що потрапила у виняткові обставини, він досягнув максимальної художньої переконливості. Його настанову на життєву вірогідність витримано від початку до кінця твору з необмеженою послідовністю.

Значну роль в поетиці роману та в його естетичному впливі на читача відіграє гіперболізація. Хіба не гіперболічний строк перебування героя на острові? Тай сам перебіг часу на острові, кількість тижнів, місяців і навіть років, потрібних Робінзоні, що виконати ті чи інші роботи, — все це приголомшує своєю незвичайною масштабністю. Але письменник нібито й не намагається вразити нашу уяву. Навпаки все в романі розповідається спокійно й неквапно. Найнеможливіші події обставляються безліччю вірогідних подробиць. Життя, вигадане й неймовірне, зображується у формах самої реальності.

"Художественное своеобразие романа — в его исключительном правдоподобию, кажущейся документальности и в удивительной простоте и ясности языка. Дефо в своих работах не раз выдвигал это принципиальное требование простоты языка, его общедоступность" (15, 34).

Справді нечуваний успіх першого роману надихнув Дефо на продовження історії Крузо. В серпні того ж 1719 року вийшли в світ "Дальші пригоди Робінзона Крузо", а через рік — "Серйозні роздуми Робінзона Крузо протягом його життя та дивовижних пригод", своєрідний звіт напучень і повчальних максим. Обом продовженням, особливо останньому, не судилося довге життя. А тим часом перша книга, яка давно вже стала класикою, й далі завойовує уми та серця численних читачів у всьому світі.

"...Робінзон Крузо" — книга складного состава й більшого ідейного содержания. Именно это сделало её популярной в просветительской XVIII век. Это возвысило её также над уровнем рядовой беллетристики того времени и сделало прообразом будущего реалистического романа в европейской литературе (8, 18).

ВИСНОВОК

Даніель Дефо був одним з основоположників побутово — реалістичного роману в Англії. Автор багатьох романів, Дефо створенням самого лише "Робінзона Крузо" посів місце в світовій літературі поруч з Рабе, Сервантесом, Світом.

Дефо в "Робінзоні Крузо" виступив за прогресивні ідеї. Він оптимістично розглядає життя людини. Джерело цього оптимізму він бачить перш за все в трудовій активній діяльності людини.

Історія Робінзона Крузо з усіма її перипетіями — це розгорнута, обросла багатьма подробицями розповідь про Людину, про її зіткнення з Природою, про її боротьбу за життя, про фізичну, інтелектуальну й моральну стійкість.

Історія ця не позбавлена філософського змісту. Робінзон Крузо був першою "природною людиною" у великій європейській літературі доби Просвітництва, тобто людиною, вирваною із звичного соціального оточення і поставленою в цілком природні, не обмежені дією будь — яких соціальних інститутів умов.

Робінзон втілює просвітницькі уявлення про "природу людини" у його взаємодіях з

природою. Однак Робінзон — це не тільки людина "взагалі", яка діє відповідно через свою "природу" і розум; Робінзон — це цілком типовий представник буржуазії, який сформувався під впливом певних суспільних відносин.

І якщо кращі риси характеру Робінзона — людини змогли виявити себе далеко від суспільства на безлюдному острові, проте вони не змогли поглинути в ньому справжнього буржуа. В цьому ми бачимо його ділову винахідливість, практичність комерсанта. Дефо показує рядового "справжнього англієця", типового "героя" свого класу.

Але насправді автор "Робінзона Крузо" віддав належне розуму, волі й працьовитості Людини, яка перемагає в нелегкій боротьбі з відчаєм і зневірою. Робінзон Крузо — це просвітительський ідеал "природної людини".

Роман Дефо "Робінзон Крузо" витримав найважче для творів мистецтва випробування — випробування часом. І в цьому, безперечно, заслуга автора.

Список використаної літератури

1. Аникин Г.В., Михальская Н.П. История английской литературы. — М.: Высшая школа. — 1975. — С. 122-129.
2. Аникст Александр. Даниель Дефо. Очерк жизни и творчества. — М.: Детгиз. — 1957. — 130с.
3. Артаманов С.Д. История зарубежной литературы XVII — XVIII веков. — М.: Просвещение. — 1988.— С. 288-295.
4. Гавришків Б.Безсмертний твір Даниеля Дефо на Україні // Всесвіт. — 1960— №9 — С. 120-121.
5. Ганич Д.И., Олейник И.С. Русско-украинский и украинско — русский словарь. — К.: Издво "Вэсэлка". — 1990 — 560с.
6. Дефо даниель. Приключения Робинзона Крузо. (Послесловие Е.В. Корниловой) — М.: Детгиз. — 1955.— 414с.
7. Дефо Даниель. Робінзон Крузо. (Передмова С. Родзевича). — К.: Дніпро. — 1965 — 274с.
8. Дефо Даниель. Робинзон Крузо, Диккенс Чарльз. Приключения Оливера Твиста. Романы. (Предисловия М.П. Алексеева и Д.Л. Урнова). — М.: Детская литература. — 1980 — С. 5— 248.
9. Дефо Даниель. Робінзон Крузо. (Передмова М. Соколянського) — К.: Дніпро. — 1985. —261с.
10. Запорожець І. Одна з трьохсот п'ятдесяти (Про роман Д. Дефо "Робінзон Крузо") Наука і суспільство — 1985. —№9 — С.50.
11. Елистратова А. Английський роман епохи Просвещения. — М.: Наука. — 1966. — С. 100-155.
12. История английской литературы. Том I. Выпуск второй. — М. _ Л.: Академия наук СССР. — 1945. — С. 330-354.
13. История всемирной литературы в девяти томах. Том пятый. — М.: Наука. — 1988.— С. 46-51.

14. История зарубежной литературы XVII века. — М.: Высшая школа. — 1967. — С. 68-78.
15. История зарубежной литературы XVIII века. (Под редакцией В.Р. Неустроева, Р.М. Самарина). — М.: Издательство Московского У-та. — 1974. — С. 28-36.
16. Лурье С. Предмет зависти всех людей: (О жизни и творчестве Д. Дефо) Аврора. — 1981. — № 5. — С. 141-151.
17. Рыбаков В. Сочинение 412-е, единственное и незабываемое: (К 250 — летию со дня смерти Д. Дефо) Семья и школа. — 1981. — №4. — С. 44-46).
18. Санов В. Тайна Робинзона Крузо: (К 250-летию выхода книги в свет) Детская литература. — 1969. — №4. — С. 36-42.
19. Унуф Леннарт — Престо. Загадки Робина крузо. Вокруг света. — 1963. — №8. — С.50-51.
20. Уров М.В. Вехи традиций английской литературы. — М.: Просвещение. — 1986. — С.73-89.